

УДК 378:37.011.3 – 051:792.054

Лимаренко Л. І.*

**ПЕРСПЕКТИВИ ТЕАТРАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

Статтю присвячено проблемі визначення перспектив театральної педагогічної підготовки майбутніх педагогів у системі вищої школи. Автором узагальнено результати експериментально-дослідницької роботи щодо загальнодидактичних засад діяльності студентського театру в системі професійної підготовки майбутніх педагогів, що дало можливість обґрунтувати подальші перспективи досліджуваної теми. Обґрунтування перспектив театральної педагогічної підготовки педагогів у системі професійної освіти як цілеспрямованого процесу, у ході якого набуваються нові знання, формуються уміння, розширюється й поглиблюється усвідомлення життєвих явищ, збагачуються здібності особистості та її творчий потенціал, пов'язане з трьома аспектами підготовки майстра педагогічної дії – теоретичним, методичним і практичним.

Ключові слова: перспективи, театральна педагогічна підготовка, система професійної підготовки майбутніх педагогів, театральна педагогіка, педагогічна майстерність, діяльність студентського театру.

Узагальнення напрацювань щодо загальнопедагогічних засад діяльності студентського театру в системі професійної підготовки майбутніх педагогів надали нам можливість обґрунтувати подальші перспективи досліджуваної теми.

На основі аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових джерел (О. Бочарова, В. Букатов, О. Булатова, Т. Вакуленко, В. Гаманюк, О. Єршова, В. Загвязинський, І. Зязюн, О. Лаврінченко, А. Максименко, В. Мозговий, А. Парінов, Г. Переухенко, Л. Пуховська, О. Романенко, С. Соломаха, Л. Шаповалова та ін.) виявлено значний доробок у галузі проблеми професійної педагогічних кадрів через можливості мистецтва театру та театральної педагогіки. Проте дослідження учених засвідчують необхідність подальшого розроблення означеної проблеми в напрямку визначення шляхів впровадження форм, методів театральної педагогіки в освітній процес вищої школи.

Мета статті – визначити й обґрунтувати перспективи театральної педагогічної підготовки майбутніх педагогів у системі професійної освіти.

На наше переконання, особливої уваги потребують перспективи театральної педагогічної підготовки майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах. Зазначений напрям визначено за результатами експериментально-дослідницької роботи на констатувальному та формуальному етапах. Результати анкетування майбутніх педагогів (подальша розробка щодо акторсько-режисерської підготовки майбутніх педагогів; професійно-педагогічна підготовка педагогів у студентському театрі тощо), проведеної науково-педагогічними працівниками експертної оцінки виявили низку питань, що потребують певного аналізу саме з позицій перспективного педагогічного прогнозування.

Обґрунтування перспектив театральної педагогічної підготовки педагогів у системі професійної освіти як цілеспрямованого процесу, у ході якого набуваються нові знання, формуються уміння, розширюється й поглиблюється усвідомлення життєвих явищ, збагачуються здатності особистості та її творчий потенціал, ми пов'язуємо з трьома аспектами підготовки майстра педагогічної дії – теоретичним, методичним і практичним.

Розпочнемо з *теоретичного* аспекту. Аналіз досвіду використання студентського театру в практиці професійної підготовки педагога-майстра дозволяє констатувати, що в багатьох сучасних університетах України діяльність студентських театрів набуває все більшого педагогічного спрямування, стає невід'ємною складовою освітнього процесу, зокрема й студентської науково-дослідницької роботи. Студентський театр

© Лимаренко Л. І.

як позааудиторний компонент професійної підготовки фахівців є тим підґрунтям, що забезпечує не лише розвиток здібностей педагогів, але й створення специфічного середовища, у якому через багату природу форм художньо-творчої діяльності кожної індивідуальності набувається естетичний досвід комунікації театру.

Сьогодні за умов інтенсифікації та гуманізації, культуропровідності навчання зумовленим є інтерес до проблем психопедагогіки, запровадження елементів театральної педагогіки в навчальний процес закладів освіти. Від учителя вимагаються вміння розпоряджатися своїми психічними резервами, володіти засобами й методами психокорекції як своєї психотехніки, так і учнів, використовуючи при цьому великий творчий потенціал театральної педагогіки. Так, професія учителя є масовою й одночасно унікальною. Педагогічних вишів, які здійснюють професійну підготовку, в Україні достатня кількість, але, на жаль, талановитих, високоякісних, справжніх педагогів-майстрів не вистачає, що доводить важливість упровадження в освітній процес вищої школи елементів театральної педагогіки, а не традиційного, стандартного, конвеєрного способу навчання.

Проектуючи навчально-виховні можливостей мистецтва театру на структурні компоненти педагогічної майстерності вчителя, визначені академіком І. Зязюном, виявляємо потужний потенціал формування педагогічної майстерності майбутніх учителів будь-якого напрямку.

У процесі *формування гуманістичної спрямованості вчителя* мистецтво театру розвиває і формує ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації, професійну ідеологію педагога; допомагає його самоствердженню, вибору засобів педагогічного впливу на своїх учнів; спрямовує на особистість іншої людини, на розвиток школяра, на утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків.

Можливості мистецтва театру застосовуються й у процесі *формування професійної компетентності вчителя*. Організуючи сценічно-педагогічну дію, педагог моделює, відтворює певні ситуації, взаємодію людей у повсякденному житті, що стає інструментом осягнення законів суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учителем і учнями, завдяки чому він отримує психолого-педагогічні, спеціальні, методичні знання для успішного вирішення педагогічних завдань, аналізу педагогічних ситуацій, для вибору засобів взаємодії. Елементи мистецтва театру розвивають у вчителя вміння синтезувати матеріал, знаходити в ньому емоційно-мовленнєве забарвлення, що допомагає учням проникнути у світ власних почуттів, думок, розвинути творчий потенціал. Саме театр синтезує в собі різні галузі специфічних мистецьких знань, що є основою культури людини. Ознайомлення студентів із драматургією та жанровим розмаїттям театральних форм закладає й зміцнює знання, відчуття історичної епохи, в яку виникли ті чи інші жанри. Так, у практиці вивчення мистецтва театру реалізуються принципи культуровідповідності, історичної послідовності, наступності й поетапності, що сприяє засвоєнню надбань різних етапів української та світової культури.

Мистецтво театру впливає і на розвиток *здібностей до педагогічної діяльності*, а саме: розвиває комунікативність; професійну проникливість, пильність, педагогічну інтуїцію, здатність сприймати й розуміти іншу людину (перцептивні здібності вчителя); здатність володіти собою, здійснювати самоконтроль, саморегуляцію за будь-якої емоційної ситуації; здатність активно впливати на іншу особистість; здатність прогнозувати розвиток особистості, орієнтувати її на позитивні перетворення; креативні здібності – здатність до творчості, до використання нетрадиційних методів і прийомів для ефективного вирішення педагогічних завдань.

З нашого погляду, можливості мистецтва театру можна максимально використовувати для формування такого елементу педагогічної майстерності, як *педагогічна техніка*. Театральне мистецтво має великий творчий потенціал щодо формування педагогічної внутрішньої техніки (створення внутрішнього переживання особистості, психологічне налаштування вчителя на майбутню професійну діяльність) і зовнішньої (втілення внутрішнього переживання особистості вчителя в його природі –

міміці, голосі, мовленні, рухах, пластиці) через уміння використовувати власний психофізичний апарат як інструмент виховного впливу. Мистецтво театру сприяє ефективному оволодінню комплексом прийомів, формує професійні уміння, які допомагають глибше, яскравіше, талановитіше виявити себе й досягти успіхів у навчально-виховній роботі.

Використання театрального мистецтва ВНЗ у підготовці майбутніх учителів останніми роками набуває все більшої популярності. Закономірним є те, що психолого-педагогічна наука розробляє один із важливих аспектів професійної підготовки – використання мистецтва театру як засобу вдосконалення творчого потенціалу вчителя, його педагогічної майстерності.

Проте процес формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя комплексом засобів, зокрема циклом театральних дисциплін, студентським театром, недостатньо відображено в педагогічних дослідженнях. Тому робимо спробу визначити вплив мистецтва театру на формування педагогічної майстерності студентів як мистецьких, так і педагогічних спеціальностей, які умовно поєднаємо в декілька блоків. Отже, театральне мистецтво впливає на:

1. *Розвиток психологічних якостей особистості*, а саме: розвиває пам'ять, увагу, уяву, фантазію; формує асоціативно-образне мислення; збагачує художнє начало в людині; створює здатність до співпереживання, емпатії, певний ступінь емоційного відгуку, оцінок на сприймання ситуацій, поглядів, вчинків сценічного образу; розширює світ почуттів людини, відшліфовує їх, емоційно зворушує, у результаті чого відбувається внутрішнє очищення душі (катарсис); переводить людину від стану співпереживання до співтворчості; розвиває здатність відволікти людину від негараздів, нервових стресів і встановлювати душевну рівновагу.

2. *Формування соціально-етичної спрямованості студентів*: формує світоглядні орієнтири; виховує моральне, етичне ставлення до себе як особистості й до інших, допомагає досягнути, визначити своє місце в навколишньому світі; збагачує людину новими знаннями, життєвим досвідом; підвищує духовний потенціал особистості; сприяє формуванню ціннісної орієнтації людини, її думок, почуттів, напряду творчої діяльності, внутрішньому світу.

3. *Створення естетичного і мистецтвознавчого досвіду*: виховує в людині творчу активність художнього сприймання творів мистецтва; орієнтує особистість на оволодіння класичною спадщиною вітчизняної і світової драматургії; навчає читати, розуміти мову драматургії й у результаті – мистецтво театру; сприяє проникненню людини в образну природу кожного твору мистецтва; розвиває практичні навички аналізу художнього твору; вдосконалює і формує художні смаки; формує уміння бачити, розуміти й оцінювати прекрасне.

4. *Професійно-педагогічну підготовку*: виховує культуру спілкування та культуру зовнішності; розвиває і формує педагогічну техніку; прищеплює здатність народжувати у своїй свідомості художній образ й уміти його сприймати в інших творах мистецтва; навчає глибоко розуміти і творчо інтерпретувати в процесі репетиційних занять зміст авторського тексту, вдумливо аналізувати образи, характери дійових осіб, перевтілюватися в них; сприяє поповненню й збагаченню особистого життєвого досвіду через переживання чужого досвіду, не порушуючи власної індивідуальності; виховує відчуття простору, руху; формує уміння організувати свою творчу професійну діяльність; сприяє виробленню уміння адекватно оцінювати власну творчу діяльність; допомагає засвоєнню скарбів національної та світової культури.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, ще раз переконуємося в тому, що мистецтво театру має величезний потенціал можливостей у формуванні педагогічної майстерності майбутніх педагогів, які у своїй подальшій професійній діяльності також будуть використовувати методи та прийоми театральної педагогіки для того, щоб розгорнути перед учнями широке полотно поступового розвитку різноманітних мистецтв у їхніх тісних ідейних і художніх взаємозв'язках.

Щодо обґрунтування перспектив *методичного* аспекту театральньо-педагогічної підготовки педагогів у системі професійної освіти зазначимо, що основним питанням є створення дієвої технології, за допомогою якої фахівці педагогічного профілю наблизяться до майстерної організації педагогічної взаємодії у всіх наявних форматах. Скориставшись синтезом знань, методів, прийомів, тренінгів, вправ театральних дисциплін, що відшліфовують професійні уміння, можна створити спеціальну методичну систему формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя. Упровадження театральних тренінгових технологій навчання в діяльність студентського театру істотно доповнює традиційну професійну підготовку спеціалістів, а саме: розвиває психофізичний апарат (психотехніку) майбутнього педагога, його комунікативні, кінестетичні та просторово-організаційні дії, що впливають на професійно-комунікативну виразність і розвиток естетичного досвіду. Таке цілісне та комплексне запровадження тренінгових технологій розвиває в педагога дійове динамічне спілкування, побудоване на активній творчій дії, що в професійній діяльності підвищує навчальний ефект уроку.

Тільки завдяки активній творчій дії вчителя на занятті можна досягнути високого рівня засвоєння навчального матеріалу учнями, активізувати їхнє мимовільне запам'ятовування, тобто створити умови, наближені до реальної комунікації. Тренінгові технології навчання як практичний курс театральної педагогіки, де закладено весь впливовий потенціал мистецтва театру, необхідно впроваджувати в формування особистості майбутнього педагога, який прагне до саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації, підвищення професійного рівня педагогічної майстерності. Тренінгові театральні технології – це шлях до високого й постійного вдосконалення мистецтва педагога-майстра.

Практичний аспект перспектив театральньо-педагогічної підготовки майбутніх педагогів у системі професійної освіти ми пов'язуємо з реалізацією відповідних організаційно-педагогічних умов. Дотримання організаційно-педагогічних умов ефективності роботи студентського театру (створення відповідного освітнього художньо-творчого середовища; домінування й активне використання театральних тренінгових технологій в освітньому процесі студентського театру; суб'єкт-суб'єктна взаємодія в багаторівневій комунікації учасників студентського театру; послідовність діяльності-дії студентського театру в професійній підготовці педагога) у ВНЗ сприяє професійному становленню фахівця у процесі оволодіння багаторівневою художньо-педагогічною комунікацією театру на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, під час якої майбутній педагог перетворюється на творця в життєвій і професійній діяльності. Розгляд студентського театру в ВНЗ як форми організації освітнього простору – гнучкої системи сценічно-педагогічних дій, яка забезпечує створення сприятливих умов для становлення особистості учителя, розвитку її естетичного досвіду, багаторівневої художньо-педагогічної комунікації, – дозволив нам з'ясувати закономірності й принципи діяльності студентського театру в системі професійної підготовки педагогів.

Синтез видів мистецтв є необхідною педагогічною передумовою ефективно організації діяльності студентського театру, спрямованої на взаємодію мистецтв, яка забезпечує поглиблення й посилення процесу художньо-творчого спілкування, розкриває художню концепцію світу; створює емоційні зони глибокого співпереживання і співчуття, здійснює повноцінний внутрішній діалог з автором твору, із розумінням його внутрішнього світу, почуттями і світобаченням. Завдяки опануванню синтезу мистецтв у практиці студентського театру студент отримує естетичний досвід і поступово стає не лише суб'єктом художньої творчості, а й суб'єктом мистецького синтезу, що, на нашу думку, є прогресивним шляхом розвитку майбутнього педагога в системі професійної підготовки.

Проведене педагогічне прогнозування не вичерпує усіх перспектив театральньо-педагогічної підготовки майбутніх педагогів у системі професійної освіти. Визначено, що подальших наукових пошуків потребують такі проблеми, як розробка теоретичних

і методичних основ формування естетичної культури майбутніх учителів у діяльності студентського театру; теоретичні та методичні засади формування комунікативної компетенції майбутнього педагога в умовах студентського театру; підготовка майбутніх учителів до режисури педагогічної дії в діяльності студентського театру; обґрунтування методологічних і теоретичних основ поєднання педагогічної та мистецько-театральної освіти в підготовці майбутніх учителів; теорія й методика формування особистісної готовності майбутнього вчителя до використання форм, методів, засобів театральної педагогіки у власній професійній діяльності; розвиток комунікативної культури педагога як важливої складової педагогічної майстерності і професійно значущої якості особистості вчителя тощо.

Таким чином, з огляду на визначені вище перспективні напрями дослідження в професійно-педагогічній підготовці, можемо впевнено стверджувати, що актуалізація питання практичної дієвості майбутнього педагога-майстра та місце в ній інноваційних технологій, форм, методів, прийомів театральної педагогіки, її життєствердження як нової структури дидактики мотивовано сучасним станом чинної системи вищої освіти. Пошук ефективних шляхів підготовки педагогічних кадрів у вітчизняній освіті можливий за рахунок упровадження театральної педагогіки, глибокого розуміння її пріоритетності, що у свою чергу вимагає від науковців, педагогів-практиків її методологічного осмислення.

І. Зязюн з цього приводу далекоглядно зазначав: «Перша основоположна вимога методології нововведення – виконавське цілеспрямованя ідей театральної педагогіки до рівня розробки технології і техніки реалізації театральної дидактичної підструктури. Тобто синтезувати теорію, прикладне управління педагогічним процесом і його алгоритми з особливостями мистецтва театру взагалі, і театральної педагогіки зокрема. Предметна реалізація цієї основоположної методологічної вимоги полягає в розробці і опублікуванні пакету посібників, підручників, методологічних розробок нового покоління для професійної підготовки вчителів, для учіння і освіти учнів, їх виховання» [1, с. 89-90]. Отже, учений прагнув розробити прогностичні моделі дидактичних систем школи, ВНЗ із впровадженням в освітній процес театральної педагогіки як самостійного життєво необхідного компонента. Науковець був переконаний, що суттєвою методологічною передумовою опанування нового ефективного компонента освітньо-виховної дидактики є аналіз наукової інформації у вітчизняній і зарубіжній педагогіці, у науці і практиці театральної педагогіки. Він мріяв про створення банку педагогічних даних, де буде занотовано всю наявну інформацію про театральну педагогіку й театральне мистецтво.

На думку учнів І. Зязюна, необхідно створити фонд вивчення інформації, практичного досвіду з театральної педагогіки цього педагога-майстра. Це може стати предметом подальшого наукового пошуку.

Література

1. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навч. закл. / Іван Андрійович Зязюн, Галина Михайлівна Сагач. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.

Лимаренко Л. И.

ПЕРСПЕКТИВЫ ТЕАТРАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена проблеме определения перспектив театрально-педагогической подготовки будущих педагогов в системе высшей школы. Автором обобщены результаты экспериментально-исследовательской работы по общепедагогическим основам деятельности студенческого театра в системе профессиональной подготовки будущих педагогов, что позволило обосновать дальнейшие перспективы исследуемой темы. Обоснование перспектив театрально-педагогической подготовки учителей в системе профессионального образования

как целенаправленного процесса, в ходе которого приобретаются новые знания, формируются умения, расширяется и углубляется осознание жизненных явлений, обогащаются способности личности и ее творческий потенциал, связано с тремя аспектами подготовки мастера педагогического воздействия – теоретическим, методическим и практическим.

Ключевые слова: перспективы, театрально-педагогическая подготовка, система профессиональной подготовки будущих педагогов, театральная педагогика, педагогическое мастерство, деятельность студенческого театра.

Lymarenko L. I.

PROSPECTS OF THEATRICAL-PEDAGOGICAL PREPARATIONS OF FUTURE TEACHERS
IN SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION

This article is devoted to the problem of prospects of theatrically-pedagogical training of future teachers in higher schools. The author generalizes the results of experimental research work of the activity of student theatre in the system of future teachers' professional training. The activity of student theatre is founded on the general pedagogical basis.

Basis of prospects of theatrically-pedagogical preparations of future teachers in the system of professional education represents as a purposeful process. It is underlined that new knowledge in this process is promoted the formation of such abilities as the comprehension of the vital phenomena, widening and strengthening the capabilities and creative potential of personality. The author indicates that the process of theatrically-pedagogical preparations of future teachers is associated with three aspects of preparation of master of pedagogical action: theoretical, methodical and practical.

Due to the projection of educational possibilities of art theater on the structural components of pedagogical preparation of teacher, determined by academician I. Ziaziun, is revealed strong potential formation of pedagogical preparation of future teachers of different direction.

The attempt to determine measure of the art theater impact on the formation of pedagogical skills of students can be combined with the help of several modules: the development of psychological personality traits; the socio-ethical orientation of students; the creation and study of art aesthetic experience; professional and pedagogical training teacher-master.

Keywords: perspective, theatrical and pedagogical training, system training future teachers, theatrical pedagogy, pedagogical skills, the activity of student theatre.

УДК 37.011.3-051

Моїсеєв С. О.*

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ВИМІРИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
ВЧИТЕЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті аналізуються погляди вітчизняних і зарубіжних учених на основні конструктивні педагогічної майстерності вчителя. З'ясовано, що вітчизняні вчені до основних структурно-функціональних одиниць педагогічної майстерності вчителя, як правило, відносять гуманістичну орієнтацію, професійну компетентність, педагогічні здібності та педагогічну техніку.

Уточнено, що російські дослідники в основі педагогічної майстерності вчителя бачать духовно-моральну, інтелектуальну, теоретичну та практичну готовність; високий рівень загальної та педагогічної культури; гуманістичну спрямованість; професійні якості; систему професійних знань і умінь, а також творчість, уміння та педагогічні здібності.

Ключові слова: педагогічна майстерність, складові педагогічної майстерності, гуманістична орієнтація, професійна компетентність, професійні здібності, педагогічна техніка, загальна та професійна культура.

Життя у глобалізованому, високотехнологічному, інформаційному та конкурентному світі надзвичайно складне, небезпечне та жорстоке. За цих умов кожна

© Моїсеєв С. О.